

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Pomoc obětem násilných trestných činů

Bakalářská práce

Autor: Veronika Matyášová
Studijní program: B 7507
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert
Oponent práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Matyášová
Studium:	P15P0178
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Pomoc obětem násilných trestných činů
Název bakalářské práce AJ:	Assistance to victims of violent crimes

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá viktimizací, pomocí obětem trestných činů a mapováním zařízení zabývajících se jejich pomocí. V rámci bakalářské práce proběhlo empirické šetření pomocí kvalitativní komparativní metody rozhovoru s odborníky na problematiku pomoci obětem násilných trestných činů.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2. JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRÍVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7. SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. Úvod do viktimologie pro pomáhající profese. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-951-6. ČÍRTKOVÁ L.: Odborná péče o oběti násilí, Psychologie dnes 4/2000 ČÍRTKOVÁ, L.: Co z nás dělá oběti trestných činů?, Psychologie dnes 4/2000 Zákon č. 25/2013 Sb. zákon o obětech trestných činů

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Jan Hubert
Oponent:	PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 4. 2018

.....

Veronika Matyášová

Poděkování

Velké poděkování patří panu PhDr. Janu Hubertovi za vedení bakalářské práce, za skvělou spolupráci a ochotu. Dále bych chtěla poděkovat respondentům za poskytnutí rozhovorů. Velké díky patří mé rodině a přátelům za pomoc, podporu a důvěru.

Anotace

MATYÁŠOVÁ, Veronika. *Pomoc obětem násilných trestných činů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 47 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá tématem pomoci obětem násilných trestných činů. Zaměřuje se na typologii obětí, jejich práva a na různé druhy pomoci. První část se skládá ze tří hlavních kapitol. První kapitola popisuje typologii obětí trestných činů, viktimizaci a popis vybraných obětí a násilných trestných činů. Druhá kapitola obsahuje krátký vhled do vývoje práv obětí a právy obětí v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Třetí kapitola popisuje různé druhy pomoci obětem trestných činů, možné následky trestného činu a organizace, které pomáhají obětem trestných činů v Královéhradeckém kraji. Druhá část práce se zabývá mapováním nejúčinnější pomoci obětem trestných činů a změnám v praxi po přijetí zákona o obětech trestných činů. Využívá k tomu kvalitativní metodu strukturovaných rozhovorů a jejich komparaci.

Klíčová slova: oběť, trestný čin, viktimologie, viktimizace, pomoc obětem

Annotation

MATYÁŠOVÁ, Veronika. *Assistance to victims of violent crimes*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 47 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's thesis will illustrate various types of help available to the victims of violent crimes. The paper is focused on the victim's typology, their rights and also different ways of help they could receive. The work starts with a description and typology of criminal offences, victims, victimization and moreover further detailed description of specific cases. Second part show us a short view of the victim's rights history, mainly act 45/2013 Sb. Third charter is presenting different kind of help, possible consequences and names organisations that provide help in county of Hradec Králové. Second part of the work deals with the means of most effective help and changes in daily routine after accepting the new law it uses qualitative methods of structural interviews and its comparison.

Key words: victim, crime, victimology, victimization, assistance to victims

OBSAH

ÚVOD.....	8
ZÁKLADNÍ POJMY.....	9
1. OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU.....	10
1.1. TYPOLOGIE OBĚTÍ.....	11
1.2. VIKTIMIZACE.....	14
1.3. VYBRANÉ SKUPINY OBĚTÍ A NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINY	17
2. ZÁKON O OBĚTECH TRESTNÝCH ČINŮ	23
2.1. VÝVOJ PRÁV OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ	23
2.2. PRÁVA OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ	24
3. POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	29
3.1. MOŽNÉ NÁSLEDKY TRESTNÉHO ČINU	29
3.2. METODY POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	31
3.3. VYBRANÉ ORGANIZACE POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ	34
4. VÝZKUMNÉ ORIENTAČNÍ ŠETŘENÍ	37
4.1. CÍL VÝZKUMNÉHO ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
4.2. VÝZKUMNÁ METODA	37
4.3. RESPONDENTI A OTÁZKY V ROZHOVORU	38
4.4. KAZUISTIKY.....	39
4.5. DISKUSE A VYHODNOCENÍ ŠETŘENÍ.....	41
4.6. ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ	42
ZÁVĚR	43
LITERATURA	44
SEZNAM PŘÍLOH.....	47

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá obětí násilného trestného činu a její následnou pomocí. Pomoc obětem trestných činů ať už násilných či nenásilných je stále novou problematikou ve světě laickém i odborném. Na úvod práce zmiňuje základní pojmy pro rychlý vhled do problematiky a zorientování se v používaných základních termínech. První část práce má za cíl popsat typologii oběti trestného činu a její viktimizaci. Dále má za cíl nastínit vývoj práv oběti trestných činů a jejich práv v zákoně o obětech trestných činů (ZOTČ). A nakonec, má práce za cíl zmapovat vybrané organizace zabývající se pomocí obětem trestných činů v Královéhradeckém kraji.

Cílem práce je zjistit zda se zlepšila pomoc obětem trestných činů po přijetí ZOTČ a která z uvedených pomoci v první části práce je dle respondentů nejúčinnější. Pro zjištění cíle proběhlo krátké výzkumné šetření pomocí kvalitativní metody komparativního rozhovoru s odborníky s dlouholetou praxí na pomoc obětem trestných činů. Práce využila strukturovaného rozhovoru s prostorem na konci rozhovoru pro vlastní připomínky, poznámky apod. Z pěti rozhovorů s respondenty z různých organizací byly vytvořeny kazuistiky s nejdůležitějšími informacemi pro zodpovězení hlavního cíle výzkumného šetření.

ZÁKLADNÍ POJMY

Kapitola základní pojmy má za cíl objasnit pojmy, které jsou pravidelně používány v samotné bakalářské práci nebo s tématem bakalářské práce úzce souvisí a tvoří součást celé práce.

Index viktimmnosti – „počet obětí určitého druhu trestných činů, připadajících ročně na 10 000 obyvatel určité homogenní sociální skupiny.“¹

Kriminogeneze – vývoj či sled událostí, které vedly ke vzniku a průběhu trestného činu, kriminogeneze může být krátkodobá a dlouhodobá.²

Oběť trestného činu – oběť trestného činu je definována dle § 2, odst. 2, zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů, takto: „Oběť se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“

Preincidenční indikátory – ukazatele k rizikovým situacím, vyskytují se obecně, ale také v přímé souvislosti s další činností pachatele³

Previktimmní faktory – souhrn všech předpokladů, které přímo souvisejí s procesem viktimmizace.⁴

Previktimmní osobnost – charakteristika člověka před trestným činem⁵

Reviktimmizace – reviktimmizací označujeme proces, kdy se jedinec v krátké době stane znovu obětí trestného činu.⁶

Trestný čin – trestný čin je definován dle § 13, odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník takto: „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“

¹ ZAPLETAL, J., aj., 1996. Kriminologie. I. díl. Obecná část. 2., upr. vyd. Praha: Policejní akademie ČR. s. 58. ISBN 80-85981-15-7.

² SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimmologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 21. ISBN 978-80-7372-951-6.

³ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimmologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 21. ISBN 978-80-7372-951-6.

⁴ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimmologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 20. ISBN 978-80-7372-951-6.

⁵ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimmologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 20. ISBN 978-80-7372-951-6.

⁶ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimmologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 29. ISBN 978-80-7372-951-6.

Viktimizace – proces, kdy se z potenciální oběti stává skutečná oběť. Viktimizace se rozděluje na primární a sekundární.⁷

Viktímnost – stupeň pravděpodobnosti, kdy se osoba či skupina osob může stát obětí trestného činu.⁸

Viktímolgie – viktímolgie je nauka o obětech.⁹

Vulnerabilita oběti – doslova můžeme přeložit jako „zranitelnost oběti“ či zvýšená náchylnost k náročným situacím, v případě oběti trestných činů můžeme mluvit o zvýšené náchylnosti dostávat se do viktímogenních situací.¹⁰

1. OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Viktímolgie, jak už je zmíněno v kapitole viz výše, je dle Čírtkové naukou o obětech trestných činů. *„Předmětem zkoumání viktímolgie je osobnost, chování a prožívání člověka, který se stal nebo se považuje za oběť trestného činu nebo jiné události, která mu způsobila újmu fyzickou, psychickou, materiální nebo společenskou.“*¹¹

Pojetí nauky o obětech trestných činů (viktímolgie) může být dvojitě: kriminologické pojetí (užší) a obecné (širší) pojetí. Kriminologické pojetí je zaměřeno výlučně na oběť trestného činu a na zkoumání specifických stránek interakce mezi samotnou obětí a pachatelem. Vychází z předpokladu, že každý trestný čin má svoji oběť. Obecné pojetí bere v úvahu nejen oběti trestných činů, ale také oběti např. dopravních nehod, přírodních katastrof, pracovních úrazů, průmyslových havárií apod.¹² Pro účely bakalářské práce bere v úvahu kriminologické neboli užší pojetí viktímolgie jako nauky o obětech trestných činů.

Dle ustanovení § 2, odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o oběti trestných činů, se oběť trestného činu definuje jako fyzická osoba, které bylo ublíženo na zdraví

⁷ BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, s. 58–59. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.

⁸ BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, s. 58. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.

⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006, s. 201. ISBN 80-86898-73-3.

¹⁰ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktímolgie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 20. ISBN 978-80-7372-951-6.

¹¹ SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktímolgie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 11. ISBN 978-80-7372-951-6.

¹² SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktímolgie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 11–12. ISBN 978-80-7372-951-6.

či způsobena majetková (i nemajetková) újma, kdy se takovým činem pachatel na úkor oběti obohatil.¹³

Velikovská upřesňuje, že každá oběť trestného činu je zároveň osobou poškozenou a zároveň upozorňuje, že ne každý poškozený je obětí trestného činu.¹⁴ Poškozeným se rozumí dle § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu: „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený, (...))*“. Práce se přednostně zabývá oběťmi násilných trestných činů, nebude tedy brát zřetel na oběti, které utrpěly majetkovou újmu.

Dle Hoferkové z hlediska kriminologie chápeme oběť jako fyzickou osobu, tedy člověka, který utrpěl trestným činem újmu (na majetku, cti, životě apod.). Zároveň můžeme za oběť považovat blízké osoby samotné oběti trestného, kterých se může následek týkat zprostředkovaně (např. pozůstalí).¹⁵

Ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů se definuje speciální kategorie obětí, kterou zákon nazývá jako zvlášť zranitelná oběť. Za zvlášť zranitelnou oběť považujeme: dítě; osobu, která je postižena hendikepou (fyzickým, mentálním nebo smyslovým); oběti trestného činu obchodování s lidmi; oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti apod. Celý taxativní výčet zvlášť zranitelných obětí nalezneme v ustanovení, viz výše.¹⁶

1.1. TYPOLOGIE OBĚTÍ

Nyní se práce zaměří na vybrané typologie obětí trestných činů od vybraných odborníků. První typologie je dle viktimologického hlediska, kde dle Zbořilové dělíme oběti trestných činů do třech základních skupin: primární, sekundární, terciární. Primární oběti jsou takové, které jsou zasaženy trestným činem přímo, tedy násilí je namířené přímo na oběť jako účastníka. Sekundární oběti jsou osoby

¹³ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

¹⁴ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 15. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

¹⁵ BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, s. 58. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.

¹⁶ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

blízké oběti primární, mají k sobě silný emocionální vztah a sekundární oběti pocítují újmu primární oběti jako svoji vlastní. Terciární oběti jsou oběti v blízkém sociální okolí oběti primární (jako např. sousedé).¹⁷

Jeden ze zakladatelů viktimologie H. von Hentig rozdělil potenciální oběti do tří skupin: depresivní, chtivou a lehkomyšlnou oběť. Depresivní oběť je neopatrná, dělá ze sebe snadný cíl a proto je nejčastější obětí trestných činů. Možnost snadného zisku snižuje přirozenou opatrnost chtivé oběti, proto se takový jedinec nechá snadněji podvést. Lehkomyšlná oběť je ideální obětí pro sériové vrahy díky náročným životním situacím a stresům, které si v minulosti prožila, tudíž se i nevědomky vystavuje rizikovým situacím, které jsou pro takovou oběť normální. (př. prostitutky).¹⁸

Dělení obětí dle podílu na trestném činu uspořádal B. Mendelsohn:

1. Kompletně nevinná oběť
2. Naivní oběť
3. Riziková (dobrovolná) oběť
4. Provokující oběť
5. Participující (spoluvinná) oběť
6. Simulující (falešná) oběť

Kompletně nevinná oběť není na trestném činu nijak účastna, většinou se stane obětí shodou okolností. Naivní oběť bez vlastního vědomí učiní věc či se ocitne v situaci, která podnítl samotnou viktimizaci. Riziková (dobrovolná) oběť se svým rizikovým životním stylem sama staví do role snadnější oběti (př. prostitutky). Provokující oběť je zpočátku agresorem viktimózní situace, ale nakonec se stane poraženým účastníkem, tedy obětí trestného činu. Participující či spoluvinná oběť je charakteristická tím, že původně je samotným pachatelem, avšak v průběhu události se stane obětí (př. lupič, který je přistižen a zastřelen majitelem). A nakonec simulující (falešná) oběť svoji újmu pouze předstírá.¹⁹

Česká kriminologie uvádí dělení od B. Holysta, které uvedl v roce 1964 na základě viny oběti: oběti, které si zavinily vlastní viktimizaci a oběti,

¹⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 15. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

¹⁸ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 28. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

¹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 13–14. ISBN 978-80-262-0582-1.

kteřé si nezavinily vlastní viktimizaci. Zavinit si ji mohou individuálně, že se sami cíleně v takové situaci objevují (provokace, vyvolávání rvaček apod.) nebo si ji zaviní kvůli příslušnosti k rizikové skupině (prostitutka, drogový dealer apod.). V druhé kategorii oběti se v takové situaci ocitly bez vlastního zavinění, například i přes jakákoli zabezpečení a vyhýbání se rizikovým skupinám (krádež i přes dostatečné zabezpečení apod.).²⁰

S. Schafer vycházel z míry zodpovědnosti oběti na trestném činu. Trestný čin je podle něj sociální jev, kde se musí brát v úvahu jak role pachatele, tak role oběti (kteřá může i nemusí přispívat ke své viktimizaci). Dělení je na základě funkční zodpovědnosti takto:

1. nesouvisející oběti
2. provokující oběti
3. ukvapené oběti
4. biologický slabé děti
5. sociálně slabé děti
6. sebeviktimizované oběti
7. politické oběti

Nesouvisející oběť nenese žádnou zodpovědnost za vzniklou viktimózní situaci, oběť se stala pouze náhodným cílem pachatele. Provokující oběť je zodpovědná společně s pachatelem za vzniklou viktimózní situaci. Ukvapené oběti se nacházejí v nevhodný čas na nebezpečném místě a jsou například nevhodně oblečené či říkají rizikové věci. Biologicky slabé oběti nenesou odpovědnost přímo, jsou přitažlivé díky své vrozené predispozici (věk, postava, nemohoucnost apod). Sociálně slabé oběti nenesou zodpovědnost, protože pachatelé je vnímají jako snadné terče, kvůli neúplné integraci do většinové společnosti. Sebeviktimizované oběti nesou plnou zodpovědnost, díky svému zapojení do rizikových situací (prostituce, drogy apod.). Politické oběti nenesou zodpovědnost, stojí pouze v opozici k moci a existuje snaha je udržet v podřadném sociálním postavení.²¹

²⁰ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 29. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

²¹ SCHAFER, S. *The victim and his criminal: A study in functional responsibility*, New York: Random House, 1968. 178 pp. In.: VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 29. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

1.2. VIKTIMIZACE

Viktimizace je procesem zraňování a poškozování jedince, kde samotný trestný čin jen odstartuje celý sled událostí důležitých pro samotnou oběť trestného činu a její psychické pochody. Proces začíná trestným činem a pokračuje dalšími ději, které jsou například součástí policejního vyšetřování. Viktimizace se rozděluje na dvě fáze: viktimizace primární a viktimizace sekundární. Primární viktimizace zahrnuje veškeré dění spojené se samotným trestným činem, kdy je způsobena primární újma od pachatele směrem k oběti. Tato fáze nastává vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu. Druhá fáze nemusí nastat vždy. K sekundární viktimizaci dochází v době po spáchání trestného činu a nemá ji na svědomí samotný pachatel trestné činnosti.²²

Celý proces viktimizace je pro oběť velice psychicky náročný a složitý. Oběť prožívá traumatický zážitek nejen při samotném trestném činu, ale také po trestném činu. Psychika oběti si neodpočine ani po činu díky negativním reakcím v okolí, kvůli nevhodnému způsobu vyšetřování orgánů činných v trestním řízení nebo díky „prosté“ nálepce oběti. Většina autorů rozděluje viktimizaci především na primární a sekundární, jak bylo řečeno výše, avšak můžeme hovořit i o viktimizaci terciární. Terciární viktimizací se myslí způsob jakým se oběť dokáže vyrovnat s následky trestného činu a jak se dokáže zpátky začlenit do běžného života.²³

Primární viktimizace

Primární viktimizací rozumíme bezprostřední poškození oběti po deliktu, kdy se osoba stane obětí trestného činu. Pro oběť je trestný čin svévolná událost, která nemá dobré rozumné vysvětlení, proč se stala. Je to pro oběť nenadálá událost, která člověka nepříjemně zaskočí vždy nepřípraveného a v neposlední řadě je to pro oběť krizová událost a zvládnutí vyžaduje mnoho psychických sil a prolamuje obranné mechanismy člověka.²⁴

V této fázi viktimizace způsobuje újmu oběti samotný pachatel trestného činu. Literatura mluví o tzv. primární újmě, která má tři typy: fyzická újma, finanční újma

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 12–13. ISBN 978-80-247-2014-2.

²³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 16 a 53. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

²⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 13. ISBN 978-80-247-2014-2.

a emocionální újma. Pod fyzickou újmu rozumíme narušení fyzické integrity člověka od lehčích zranění až po těžká zranění či dokonce usmrcení. Finanční újma skrývá poškození či ztrátu majetku nebo ušlý zisk a náklady na léčení fyzické újmy. Složitá je emocionální újma, která je velice těžce objektivně uchopitelná a postižitelná. Důvodů je hned několik, emocionální újma se odvíjí od subjektivního prožívání oběti, tak že následky činu mohou být ničivé, obtížně odstranitelné či přímo neodstranitelné. Následky trestného činu mají pro každého jinou váhu a každý prožívá emocionální újmu dle svého.²⁵

U emocionální újmy se bakalářská práce ještě na chvíli pozastaví. Rozsah a intenzita psychické újmy je u každého jiná, záleží na síle osobnosti, kvalitě dosavadního života, na copingových strategiích apod. Nedílnou součástí psychické újmy je nespavost, potíže s usínáním, různé fobie, deprese, pocity úzkosti a další vážnější psychické stavy.²⁶

Samotný trestný čin naruší důležité základní lidské potřeby, např. potřeba bezpečí, potřeba sebeprosadit se a potřeba seberealizace. Delikt pak zapříčiní ztrátu iluze dobrého světa, kdy se oběti svět jeví náhle jako zlé a nepřehledné místo, kde prožívá silné pocity strachu a bezmoci. Oběť ztratí iluzi kontroly a sílu ovlivňovat vlastní život, vše se najednou zdá marné, nic nemá smysl, neboť jedinec nemůže nic ovlivnit. S tím vším souvisí pocit zneuctění, ztráta pocitu důvěry a ztráta pocitu autonomie.

Viktimogenní faktory

Viktimogenní faktory obsahují různé situace a dispozice, kdy se člověk může stát obětí trestného činu. Jedná se například o viktimogenní situace, místa či okamžiky, s kterými je spojena větší míra rizikovosti stát se obětí trestného činu. Definují se tzv. hot spots či horká místa, která jsou spojena právě s větší mírou rizikovosti ve městech. Mapování takových míst můžeme získat ze záznamů policie o oznámení trestných činů a četnosti konkrétních míst. Za viktimogenní lokality se nejčastěji považují: aglomerace s levnými byty, kde žije velké množství nezaměstnaných mužů; oblasti s hustou sítí veřejných dopravních prostředků (nebo jsou takovými prostředky snadno dostupné); místa s málo provázanými sousedskými vztahy;

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 14. ISBN 978-80-247-2014-2.

²⁶ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 56. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

sociálně nepřehledné lokality (cizinec nebo místní?); oblasti, které jsou pravidelně opouštěny svými uživateli (administrativní budovy apod.).²⁷

Dle Čírtkové, se v rámci psychologického přístupu rozlišují tři skupiny viktimogenních faktorů: „sociální (tj. profese, sociální vrstva, pozice v rodině, např. nejstarší/nejmladší dítě, styl rodinné výchovy, patologie v rodině); osobnostní (tj. konstelace osobnostních vlastností, která činí osobu náchylnou pro roli oběti); behaviorální (tj. rizikové chování – vyhledávání viktimogenních lokalit, provokující jednání)“²⁸

Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace či druhotné zraňování oběti se stává častěji než by se dalo čekat. Druhotné zraňování oběti představuje újmu z hlediska okolí, sociální kontroly, nejbližších a z hlediska nevhodně zvoleného postupu orgánů činných v trestním řízení.²⁹

Při sekundární viktimizaci vznikají tzv. sekundární rány či újmy, které jsou především psychické. Původcem může být prakticky kdokoli, kdo přijde do styku s obětí po samotném činu a chování k oběti není adekvátní. Sekundární zraňování bývá vážnějšího a trvalejšího charakteru než primární zraňování oběti. Proč tomu tak je? Oběť je v podstatě obviňována a zraňována za něco, na čemž se aktivně nepodílela. Obecně můžeme sekundární viktimizaci popsat jako přetrvávající negativní pocity, pocit nespravedlnosti, pocity stigmatizace okolím apod.³⁰

Oběť je i bez sekundární viktimizace pod velkým stresem po primární viktimizaci. Musí být v kontaktu s policií, soudci, znalci apod., což je samo o sobě velice stresující i při náležitém zacházení orgány s obětí. Dále musí oběť znovu a znovu emocionálně prožívat a rozpomínat se na různé detaily trestného činu. Můžeme hovořit o procedurální neférovosti, kdy tento termín použil poprvé v roce 1969 Luhmann, když rozlišil dva druhy spravedlnosti: procedurální a distributivní.³¹

²⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 66–67. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

²⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006, s. 203. ISBN 80-86898-73-3.

²⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 72. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 61. ISBN 978-80-262-0582-1.

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 16. ISBN 978-80-247-2014-2.

Procedurální spravedlnost představuje takové procesy, kterými se dospívá k rozhodnutím příslušnými orgány. Z hlediska průběhu vyšetřování bereme v úvahu, zda postupy orgánů činných v trestním řízení jsou považovány stranami za férové. Z pohledu oběti mluvíme například o: pocitu, že výpověď oběti a návrhům na důkazy byla věnována dostatečná pozornost a že byla oběti zajištěna dostatečná důstojnost a důvěra ze strany orgánů činných v trestním řízení. Distributivní spravedlnost zahrnuje postoje ke konečnému rozhodnutí ve věci samotné. U obětí násilných trestných činů se především jedná o to, jak jsou spokojeni s rozhodnutím orgánů v jejich věci, tedy o vině a trestu.³²

Jaké jsou příčiny sekundární viktimizace? Můžeme je rozdělit na strukturální, sociálně psychologické a individuální příčiny. Strukturální příčiny vychází z formálních předpisů, zákonů, kdy se oběť musí z nezbytných důvodů setkat s pachatelem např. při soudním líčení. Může být pak pohledem na „svého“ pachatele traumatizována. Sociálně psychologické příčiny se opírají o různé falešné mýty a stereotypy o obětech trestných činů, o kterých se práce bude zabývat v následující kapitole. Individuální příčiny vychází především z postojů a kognitivních schémat jednotlivců, kteří přicházejí do kontaktu s oběťmi trestných činů. Lidé jsou činem natolik fascinováni a zajímají se o průběh trestného činu, že pocity oběti odsouvají na druhou kolej.³³

1.3. VYBRANÉ SKUPINY OBĚTÍ A NÁSILNÉ TRESTNÉ ČINY

Kapitola Vybrané násilné trestné činy a jejich oběti se bude zabývat dětmi, seniory, pozůstalými jako oběťmi trestných činů ať už v primární či sekundární viktimizaci. Dále se blíže zaměří na vybrané trestné činy, které můžeme označit za násilné jako je např. ublížení na zdraví, loupežné přepadení, znásilnění, vražda apod.

³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 16–17. ISBN 978-80-247-2014-2.

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 17–18. ISBN 978-80-247-2014-2.

Dítě

Dítě se definuje dle §126, zákona č. 40/2009 trestního zákoníku jako osoba mladší osmnácti let, pokud samotný zákon nestanoví jinak.³⁴ Děti mohou být vystaveny násilí v různých prostředích již od narození: v rodině, v mateřské škole, ve škole, ve volném čase při různých zájmových aktivitách apod. Takové násilné podněty děti zpracovávají odlišným způsobem (ať už jsou oběťmi či svědky násilného trestného činu) než dospělí kvůli absenci předchozích dobrých zkušeností. Násilné podněty a situace si proto mohou přivlastnit jako normální a odráží se to v jejich budoucím dospělém životě, kde mají větší sklon k agresivitě, násilí, nedůvěře a hostility.³⁵

Děti jako oběti násilí trpí syndromem CAN (Child Abuse and Neglect) = týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte a úmyslné ubližování nejbližšími pečovateli, což má za následek horší další vývoj dítěte pro budoucí hledání místa ve společnosti.³⁶ Násilné chování v rodině zahrnuje „*jakýkoli čin nebo opominutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho/její osobnosti*“.³⁷ Děti mohou být oběti týrání a zanedbávání, sexuálního zneužívání nebo šikany apod.

Týrání dělíme na aktivní a pasivní formu. Aktivní forma má za následky zlomeniny, popáleniny, krvácení, různé druhy poranění apod. Pasivní formou rozumíme neuspokojování a zanedbávání potřeb dítěte. Nedostatečná výživa, špatná hygiena, omezení společenského kontaktu, vystavování nebezpečí nebo stresovým situacím, což vše vede k frustraci dítěte a špatnému dalšímu vývoji. Jak takové zanedbávání odhalit? Děti mohou vykazovat znaky jako přílišná aktivita nebo naopak pasivita, jsou podrážděná a reagují na podněty neadekvátně, mohou být plaché až úzkostné, v krajních případech se objevují znaky opožděného mentálního vývoje. Pachatel neboli týrající je dráždivý, výbušný, nezodpovědný, nezralý, často trpí komplexy méněcennosti s potřebou si dokazovat svoji nadřazenost. V minulosti se týrající často sám stal obětí násilí a agrese či byl očitým

³⁴ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AVION, CS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 51. ISBN 978-80-247-2014-2.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 52. ISBN 978-80-247-2014-2.

³⁷ Evropská rada, Programme of Action Children and Violence, (2005-2007):In ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 52–53. ISBN 978-80-247-2014-2.

svědkem takové události. Pachatel dále může být závislý na návykových látkách, mít poruchu intelektu či osobnosti nebo naopak se může nacházet v tíživé životní situaci jako např. dlouhodobá nezaměstnanost či naopak zvýšená angažovanost v pracovním procesu (workoholismus), dlouhodobá neúspěšnost v citových vztazích apod.³⁸

Sexuální zneužívání můžeme zahrnout pod specifickou aktivní formu týrání. Jde o zapojení dítěte do aktivit, kterým zcela nerozumí a může dojít k nepochopení sexuálního života jako takového. Tento typ zneužívání bývá spojen s rodinami s nízkým příjmem, omezenou znalostí role rodičovství a vyšší mírou celkové patologie v rodině. Sexuální zneužívání můžeme rozdělit na kontaktní a nekontaktní. Do nekontaktního sexuálního zneužívání řadíme sexuální návrhy, obscénnosti, sledování pornografie apod. Kontaktní sexuální zneužívání zahrnuje: nepenetrativní aktivity (dotýkání se, mazlení apod.) a penetrativní aktivity (proniknutí pohlavním údem, prsty předměty apod.).³⁹

Senior

Senioři jsou velice znevýhodněná skupina obyvatel. Proč tomu tak je? Vysoký věk často provází řada chorob, nemocí, které vyžadují pomoc druhých. Avšak ne vždy je pomoc od druhých nezištná a často se pomáhající osoba snaží využít situace bezmocného seniora ve svůj prospěch. Senioři jsou zranitelní díky psychickým, tělesným a sociálním změnám. Různé změny paměti, projevy (duševních) nemocí, omezení pohybu, změna společenského života a životního stylu, apod.⁴⁰

Dle Venglářové můžeme nebezpečí pro seniory rozdělit na tři skupiny: nebezpečí doma, nebezpečí na ulici a nebezpečí v dopravním prostředku. Domov by měl být místem, kde se každý cítí v bezpečí, avšak není tomu vždy tak. Může dojít k vniknutí cizí osobou zvenčí např. kvůli ztrátě klíčů či násilné vniknutí, extrémně těžkou situací je ohrožení osobou blízkou či přímo osobou žijící ve společném bydlení nebo vpuštění cizí osoby dobrovolně pod falešnou záminkou. Na ulicích je obecně zvýšené riziko výskytu trestných činů ve večerních hodinách společně s rizikovým místem (jako jsou noční kluby, parky, neosvětlená místa,

³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 52. ISBN 978-80-247-2014-2.

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 52–53. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 56–57. ISBN 978-80-247-2014-2.

čerpací stanice apod.) a potenciálně snadnou obětí jako jen např. zmíněný senior. V dopravních prostředcích hrozí největší riziko od kapesních zlodějů, proto je nezbytné dávat pozor na všechny své důležité věci (klíče, doklady, peněženka apod.).⁴¹

Ministerstvo vnitra uvádí nejčastější trestné činy páchané na seniorech, jako jsou např.: kapesní krádeže, loupeže, podvody, vydírání, úmyslné ublížení na zdraví apod. Senior by se měl v ideálním případě bránit oproti takovýmto skutkům, minimálně ohlášením na policii, či svěřením se blízké osobě, která pomůže s následným ohlášením. Proč se tak přesto často neděje? Seniorům může bránit zdravotní stav, porucha smyslů, izolace od blízkých či společnosti, ale také třeba stud a strach z názorů okolí.

Pozůstalí

Pozůstalí jsou velice specifickou skupinou obětí. Samotná ztráta blízké osoby je extrémní zátěží na psychiku člověka obecně. Lidé ztratí jistoty, které dosud pracně budovali ve svém nitru, nastanou návaly silných emocí, které ne vždy dokážou pochopit a zpracovat. To vše se děje v člověku, když ztratí někoho blízkého přirozenou smrtí. Ztráta blízké osoby následkem trestného činu duševní rozpoložení pozůstalých násobně komplikuje. Pozůstalí potřebují pomoc, ať už psychickou, právní apod. Logicky každého napadne, že není potřeba pro pozůstalé vyhledávat odbornou pomoc, vždyť oporou má být hlavně rodina a blízcí. Na druhou stranu i z vlastních zkušeností si můžeme říci, že o tématech týkající se této problematiky se nám hovoří snáze s cizím člověkem. Právě proto pozůstalí nejen po obětech trestných činů vyhledávají odbornou pomoc a obrací se na pomáhající profese.⁴²

Ublížení na zdraví

Ublížení na zdraví definuje trestní zákoník dle § 146 odst. 1 takto: „*Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*“⁴³ Trestní zákoník rozumí ublížení na zdraví takové ublížení, které způsobí změnu zdravotního stavu duševního i fyzického, které znemožňuje z dlouhodobého hlediska vykonávat činnosti běžného života. Dlouhodobé hledisko se ustálilo na sedmi a více dnech omezení činností z běžného života dané osoby

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 58–60. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 70–71. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴³ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AVION, CS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

(možná i kratší doba než sedm dní, záleží na povaze činu a možnosti závažnější újmy). Obvyklé projevy ublížení na zdraví jsou např.: trvající bolesti, nevolnost, horečky, omezení pohybu, oslabení funkcí smyslových orgánů, nespavost, nechut' k jídlu.⁴⁴

V případě těžkého ublížení na zdraví nestačí pouhý následek trestného činu, ale musí být prokázán i úmysl pachatele, že chtěl těžkou újmu oběti způsobit. Těžkou újmu můžeme rozumět např.: zmrzačení (trvalé postižení), ztráta nebo podstatně snížená pracovní způsobilost, zohyzdění, psychické útrapy, dlouhé trvající poškození zdraví (stanoveno orientačně na dobu šesti týdnů).⁴⁵

Znásilnění

Trestní zákoník dle § 185 odst. 1 říká, že znásilnění je: „*Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.*“⁴⁶ Pohlavním stykem se rozumí koitální a i nekoitální charakter bez ohledu na pohlaví oběti a pachatele. Pachatel svého cíle může dosáhnout pomocí fyzické síly, kdy je silnější než oběť nebo může vyvíjet dlouhodobý nátlak na oběť, kdy samotná oběť upustí od kladeného odporu. Dále pachatel může zneužít stavu bezbrannosti oběti, kdy je oběť intoxikována bez přičinění samotného pachatele (drogy, alkohol apod.).⁴⁷

Domácí násilí

Je důležité rozlišit hranici, co označujeme za domácí násilí a co ne. Bílý kruh bezpečí definuje domácí násilí jako „*fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi intimními partnery, tj. manžely, druhy apod., ke kterému dochází v soukromí, tedy mimo kontrolu veřejnosti; intenzita násilných incidentů se zpravidla stupňuje a u oběti vede ke ztrátě schopností včas zastavit násilné incidenty a efektivně vyřešit narušený vztah; širší pojem násilí v rodině zahrnuje také násilí páchané na dětech a násilí páchané na seniorech.*“⁴⁸ Za domácí násilí se nepovažují jednorázové spory a incidenty a vzájemné potyčky a hádky mezi partnery navzájem, protože domácí

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 100–101. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 101. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴⁶ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AVION, CS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 102–103. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴⁸ Co je a co není domácí násilí. *Bílý Kruh Bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. Networm Studio, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/co-je-a-co-neni-domaci-nasili/>

násilí je jednostranná záležitost, kdy si násilná osoba a ohrožená osoby nikdy nemění role.⁴⁹

Vitoušová rozdělila 4 základní znaky domácího násilí, které odlišují běžné spory v domácnosti nebo tzv. italské domácnosti. Prvním znakem je opakovanost a dlouhodobost násilí neboli násilí na pokračování (jednorázový závažný incident tedy není domácím násilím). Druhým znakem je eskalace a tendence ke stupňování intenzity a četnosti násilí. Zpravidla začíná domácí násilí násilím psychickým (př. urážky, zákazy) a později fyzickými útoky (př. facky, bití, zlomeniny). Třetím znakem je jasné a neměnitelné role aktérů, na jedné straně stojí násilná osoba a na straně druhé osoba ohrožená. Čtvrtým znakem je místo, kde k násilí dochází: společná domácnost, veřejnosti nepřístupná a soukromá (právě díky tomuto znaku je domácí násilí těžko odhalitelné.⁵⁰

Pronásledování (stalking)

Nebezpečné pronásledování neboli stalking popisuje trestní zákoník v § 354 odst. 1 jako: „*Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým, b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života nebo e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, (...)*“⁵¹

Stalking dle Čírtkové je úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby a tím snižuje kvalitu života oběti a ohrožuje její bezpečnost. Taková forma agrese je systematická a excesivní, tzv. obdivovatelé jsou velice vynalézaví a neodbytní.⁵² Dle De Clérambaulta rozlišujeme 3 stádia vývoje průběhu stalkingu: Za prvé stádium pýchy, kdy je pronásledovatel plný očekávání a chování se podobá spíše namlouvání a flirtování s objektem touhy. Za druhé stádium zklamání, kdy se začínají u pronásledovatele objevovat obavy a pocity zhrzenosti

⁴⁹ Co je a co není domácí násilí. *Bílý Kruh Bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. Network Studio, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/co-je-a-co-neni-domaci-nasili/>

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 108–110. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁵¹ Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AVION, CS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 115. ISBN 978-80-247-2014-2.

a ukřivdnosti. Ve třetím stádiu hněvu pronásledovatel dává jasně najevo své majetnické požadavky, snaží se je prosadit cestou agrese (psychické i fyzické) a vyhrožováním.⁵³

2. ZÁKON O OBĚTECH TRESTNÝCH ČINŮ

Kapitola se zabývá stručným popisem vývoje práv obětí trestných činů a dále se zabývá samotným zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (ZOTČ). Uvádí rozbor především části první, kde jsou ukotvena práva obětí trestných činů a podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů.

2.1. VÝVOJ PRÁV OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ

Původně práva oběti neměla v samotném řízení místo. Záležitosti oběti a její možná práva a nároky byly pouze soukromou záležitostí mezi pachatelem a obětí. Dříve ve starověku byla oběť tím, kdo stíhal, zatýkal, soudil a dokonce i trestal pachatele. Většinou trestali pachatele způsobem oko za oko, zub za zub.⁵⁴

Dalším stupněm při vývoji práv obětí je období, kdy se pravomoc začala přesouvat na feudály jako vykonavatele veřejné moci: „*Dle S. Schafera k tomu přispěly dva významné důvody: feudálové si činili nároky na kompenzace, které platili pachatelé obětem (změnou definice trestných činů jako činů proti státu, a nikoli proti obětem, se stal poškozenou stát a oběť byla degradována do pozice svědka sporu), a s růstem společnosti a měst se sousedé stávali neznámými, vztahy více odosobněnými, čímž se kriminalita stala závažnou hrozbou, kterou si každý přestával být schopen řešit sám.*“⁵⁵

Role oběti byla v trestním řízení přenesena do pozadí a pozornost byla soustředěna na vztah mezi pachatelem a státem jako stranami trestního řízení. Práva a ochrana oběti byla ignorována až do třicátých let 20. století, kde se začaly objevovat první názory na opomíjení práv obětí trestných činů a jednání s nimi po spáchání trestného činu.⁵⁶

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 117. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁵⁴ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chamurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979, 382 s.

⁵⁵ SCHAFER, Stephen. The victim and his criminal: A study in functional responsibility, New York: Random House, 1968. 178pp. In VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, 168 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006, s. 201. ISBN 80-86898-73-3.

Důvodů k opomíjení pomoci obětem trestných činů bylo mnoho. Jedním z mýtů byl všeobecný názor společnosti na tzv. „slabého pachatele“ a „silnou oběť“. Situace, kdy agresivita pachatele je jen odrazem oběti, která situaci vyprovokovala svým chováním, a pachatel byl slabým jedincem a nedokázal své chování ovládnout. Tento mýtus je naštěstí dnes z velké části překonán.⁵⁷

Na našem území historicky platila tato práva poškozeného (oběti trestného činu): právo na náhradu škody, právo na předkládání důkazů, právo účastnit se hlavního líčení, právo na obdržení rozsudku apod. Ve srovnání s obviněným (potenciální pachatelem), měl poškozený výrazně méně práv.⁵⁸

V roce 2010, dne 1. července byl vydán závazný pokyn policejního prezidia o systému psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádných událostí, ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí. Závazný pokyn jako první v České republice upravoval formální zprostředkování psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádné události Policií České republiky.⁵⁹

2.2. PRÁVA OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ

Část první zákona o obětech trestných činů obsahuje 49 paragrafů rozdělených na čtyři hlavy. Hlava první se věnuje obecným ustanovením, kde definuje předmět úpravy, kterým jsou práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů (viz § 1 ZOTČ).⁶⁰ V dalším paragrafu nalezneme vymezení jednotlivých pojmů.

Hlava I

Zákon zahrnuje pod pojmem trestný čin, také čin jinak trestný, který páchají děti mladší 15 let. Kdo je vlastně obětí? Již v kapitole: Základní pojmy, práce uvedla, že obětí je fyzická osoba, které bylo ublíženo na zdraví či způsobena újma trestným činem. Můžeme tedy vyloučit, že obětí ve smyslu tohoto zákona může být právnická osoba. Za oběť zákon považuje i příbuzné oběti v přímé linii, sourozence, osvojence,

⁵⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 41. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁵⁸ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 43. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁵⁹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 97/2010 o systému psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádných událostí

⁶⁰ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

osvojitele, manžela nebo registrovaného partnera či druha (za podmínky, že je osobou blízkou), oběti, které byla způsobena smrt při trestném činu (viz § 2 odst. 1, 2, a 3).⁶¹

Speciální skupinou obětí jsou zvláště zranitelné oběti dle § 2 odst. 4, zákona č. 45/2013. Pro klasifikování zvláště zranitelné oběti musí osoba splnit podmínky v odstavci 2 a 1, § 2 (viz výše) a zároveň musí být:

„a) Dítě, nebo

b) Osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, nebo

c) Je obětí trestného činu obchodování s lidmi, nebo

d) Je obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnuje násilí či pohrůzku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.“⁶²

Základní zásady zákona nalezneme v § 3 ZOTČ. První zásadu tzv. presumpce statusu oběti nalezneme v odstavci prvním. Jedná se o jakousi analogii presumpce nevinu. Na osobu, která se cítí být obětí, je nutno pohlížet jako na oběť, dokud nebylo prokázáno jinak. Opak může vyjít najevo např. v průběhu samotného řízení, avšak, co se týče práv obětí, není vhodné na nic čekat, z důvodů přiznání práv a poskytnutí potřebné pomoci oběti.⁶³

Odstavec druhý téhož paragrafu ukotvuje zásadu citlivého, individuálního a diferenciovaného (zvláštního) přístupu k oběti společně s prevencí proti sekundární viktimizaci (viz výše). Stát se obětí trestného činu je velice citlivá záležitost, která ovlivní oběť v mnoha případech na celý život, proto je důležité zvolit citlivý

⁶¹ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

⁶² Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

⁶³ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 39. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

přístup orgánů činných v trestním řízení neboli: respektovat osobnost a důstojnost k oběti; přistupovat k ní zdvořile a šetrně a v neposlední řadě vycházet oběti vstřícně dle možností (např. nebagatelizovat problémy oběti). Individuální přístup je důležitý pro rozdílnost obětí (viz výše). Každá prožívá následky nepříjemné události jinak a zároveň se oběti může stát kdokoliv (dítě, muž, žena, stařec), proto se vyžaduje diferencovaný přístup. Přístup se projevuje např. při poskytování informací o právech oběti, při užití ustanovení trestního řádu apod. Specifický přístup je zvolen tak, aby nedocházelo právě k druhotné újmě oběti – sekundární viktimizaci. Např. § 17 ZOTČ právo na zabránění kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede.⁶⁴

Odstavec třetí § 3 ZOTČ doplňuje zásadu specifického přístupu o zásadu zákazu diskriminace. Komentář k ZOTČ komentuje tuto zásadu jako nepřístupnost, aby orgány činné v trestním řízení krátily oběť na jejich právech z důvodu odlišného pohlaví, rasy, národnosti apod.⁶⁵

Čtvrtý odstavec konkretizuje zásadu zvláštního přístupu k oběti ve vztahu k podávání informací obětem. Oběť musí být informována o svých právech srozumitelně. Srozumitelnost posoudí např. dle věku oběti, či zda ovládá český jazyk. Pokud informacím oběť není schopna dostatečně porozumět, náleží jí zákonný zástupce (v případě dítěte rodič), kterému jsou informace poskytnuty.⁶⁶

Zásada spolupráce je uvedena v odstavci pátém a míní se jí spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů. Cílem je umožnit oběti co nejširší pomoc a uplatnění jejích práv.

Hlava II

Hlava druhá se zabývá přímo právy obětí trestných činů: právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc.

Odbornou pomocí se dle § 4 ZOTČ myslí: „*Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytují obětem v zapsaném rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem nebo jiným právním předpisem odbornou*

⁶⁴ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 40–41. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁶⁵ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 41–42. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁶⁶ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 42. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

*pomoc, kterou se rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy, a to před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení. Odbornou pomoc poskytují do doby, dokud to vyžaduje její účel.*⁶⁷ Takovéo subjekty mají zároveň povinnost poskytovat odbornou pomoc bezplatně za podmínek: bezodkladného poskytnutí (takové, které nebude znamenat újmu pro žadatele); žádosti oběti (je na oběti zda takové služby využije); právo přísluší pouze zvlášť zranitelným obětem (viz výše); odbornou pomoc obět' jednoduše potřebuje (je na subjektu zapsaném v registru zda posoudí, že pomoc je nutná).⁶⁸

Právo na informace je obsaženo v paragrafech 7–13 ZOTČ. Jedná se o práva na přístup k informacím o trestném činu pouze, ve kterém se stala obětí. V paragrafech 8–11 je toto právo rozděleno dle tří kritérií: kdo informaci musí poskytnout, zda musí být podána žádost či ne a zda musí být informace podána ústně či písemně.⁶⁹

Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím je upraveno v mnoha dalších předpisech, proto se ZOTČ o tomto právu zmiňuje výčtem, který se týká obětí trestných činů, a odkazy na další právní předpisy. Např. krátkodobá ochrana oběti; vykázání osoby ze společného obydlí (institut vykázání); předběžné opatření vydané soudem na žádost oběti v případě vážného ohrožení života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti a utajení totožnosti i podoby oběti v postavení svědka (viz § 14 ZOTČ).⁷⁰

Právo na ochranu soukromí oběti je upraveno v § 15 a §16. Opět je odkazováno na trestní řád, který upravuje tuto problematiku zákazu umožňujícímu zjištění totožnosti oběti. Například orgány činné v trestním řízení poskytují veřejnosti jen ty informace, které nevedou k ohrožení objasnění skutečností, které jsou klíčové pro objasnění případu. Dále nesmí dojít v přípravném řízení k úniku informací umožňujících zjištění totožnosti zájmové osoby v probíhajícím trestním řízení

⁶⁷ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

⁶⁸ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 50–51. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁶⁹ GRÍVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 55–56. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁷⁰ Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

(potencionální pachatel). Zároveň nesmí zveřejnit informaci, která by umožnila zjistit totožnost poškozeného mladšího 18 let nebo zvláště zranitelné oběti.⁷¹

Právo obětí na ochranu před druhotnou újmou je upraveno v § 17–22 ZOTČ. Paragrafy upravují problematiku: zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se vede trestní řízení; podání vysvětlení a výslech oběti; podání vysvětlení a výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví; podání vysvětlení a výslech zvláště zranitelných obětí; právo na doprovod důvěrníkem a prohlášení obětí o dopadu trestného činu na její život.⁷²

V zabránění kontaktu oběti s potencionálním pachatelem má oběť právo v kterémkoli stádiu trestního řízení. V případě zvláště zranitelné oběti se musí takovému požadavku vždy vyhovět, pokud to nevyklučuje povaha důležitého úkonu prováděného při vyšetřování apod. Otázky v intimní oblasti obětí se kladou pouze v nezbytných případech. V takových nezbytných případech se intimní otázky kladou co nejšetrnějším způsobem a musí se přizpůsobit s ohledem na věk, pohlaví a psychický stav oběti. Dále může oběť žádat o vyslechnutí osoby stejného či opačného obětí, opět u zvláště zranitelných obětí se tomuto požadavku musí vyhovět, pokud tomu nebrání jiné vážné důvody.⁷³

Specifika výslechu zvláště zranitelných obětí je mnoho. Je důležité ji vyslyšet s ohledem na konkrétní okolnosti trestného činu, výslech nejlépe provádí osoba k tomu speciálně vyškolená a provádí se tak, aby výslech nemusel být opakován a nedocházelo tak k prožívání špatné události opakovaně. Pokud si zvláště zranitelná oběť nepřeje vizuální kontakt s pachatelem či osobou, proti které se vede samotné řízení, zajistí se pomocí techniky přenos svědecké výpovědi z jiné místnosti či budovy (zároveň je nutné zajistit právo na obhajobu).⁷⁴

Oběť má právo na doprovod důvěrníka k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Důvěrník nesmí být osobou, která figuruje v samotném soudním řízení

⁷¹ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 126–128. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁷² Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

⁷³ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 134–139. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁷⁴ GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 140–145. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

nebo ve vyšetřování a nesmí nijak zasahovat do průběhu úkonu, kterého se účastní. Účelem přítomnosti důvěrníka je psychická pomoc a podpora oběti.⁷⁵

„Victim Impact Statement“ neboli prohlášení oběti o následcích a dopadu trestného činu na její život může mít trojí význam:

„1) Je tím realizováno právo oběti být slyšena, a to nejen k okolnostem, které jsou důležité z hlediska objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci. Oběti může takové prohlášení pomoci při citovém vyrovnání se s událostí.

2) Obviněný má možnost uvědomit si, co činem spáchal.

3) Význam má toto prohlášení i pro soud, kterému může pomoci při individualizaci trestu a při rozhodování o uplatněném nároku oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích.“⁷⁶

Právo na peněžitou pomoc je upraveno v § 23–37 ZOTČ.

3. POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

Kapitola se zabývá možnými následky trestného činu, kde jsou popsány druhy posttraumatických reakcí, vybranými druhy pomoci obětem trestných činů a nakonec jsou popsány služby vybraných organizací v okolí Hradce Králové, které mají ve svém poslání pomáhat obětem trestných činů.

3.1. MOŽNÉ NÁSLEDKY TRESTNÉHO ČINU

Podkapitola se zabývá možnými následky trestného činu, které mohou nastat např. nesprávným zacházením s obětí bezprostředně po činu, při průběhu vyšetřování trestního řízení nebo jako následek samotného násilného trestného činu.

Fáze traumatického procesu

Dle Horowitze má traumatický proces 5 fází: peritraumatická fáze (fáze expozice), fáze popírání, fáze pronikání, fáze zpracování a fáze uzavření. Normální průběh této nenormální situace oběti je v první fázi strach, smutek či vztek, následuje odmítání nepříjemných vzpomínek a snaha nemyslet na tragickou událost. Ve třetí fázi se nepříjemné vzpomínky vkrádají zpět do mysli a ve čtvrté fázi jsou zpracovány obětí a hledá se smysl, nakonec dojde k integraci traumatu

⁷⁵ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 145–148. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁷⁶ GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, s. 148. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

a vyrovnání se s událostí. Při nenormální reakci neboli patologie je oběť v první fázi zaplavena nekontrolovatelnými emocemi, stavy paniky a vyčerpání. Ve druhé fázi se extrémně vyhýbá okolí, zaplašuje nepříjemné vzpomínky a pomáhá si alkoholem či jinými návykovými látkami. V dalších fázích vymizí životní cíle, životní smysl a nakonec nastává naprostá ztráta schopnosti milovat, důvěřovat a prožívání dalších libých emocí.⁷⁷

Posttraumatická stresová porucha (PTSP)

„Základním znakem je rozvoj charakteristických symptomů po psychicky traumatizujícím zážitku neobvykle hrozivého nebo katastrofického rázu. Situace způsobující tento syndrom by mohly vyvolat významné příznaky tísně u většiny lidí a jsou obvykle mimo rozsah takových obecně se vyskytujících zážitků, jako je jednoduchý zármutek, chronické onemocnění, obchodní ztráta nebo manželský konflikt. Trauma může člověk zažít sám (znásilnění, přepadení), nebo ve společnosti skupiny lidí (vojenské bojové situace).“⁷⁸

Mezi diagnostická kritéria, kdy můžeme s jistotou hovořit o PTSP, patří: Jedinec byl vystaven traumatické události, kterou prožil nebo byl svědkem, kde hrozilo nebo nastalo narušení tělesné integrity a prožíval při tom intenzivní strach, beznaděj a hrůzu. Traumatická událost je znovuprožívána vybavováním událostí ve formě představ, nepříjemných snů, iluzí, halucinací apod. Dále trvalé vyhýbání se podnětům, které by mohly oběť nutit zamýšlet se nad incidentem (vyhýbání se rozhovorům, činnostem, místům, která by mohla připomínat špatnou událost). Oběť je zvýšeně podrážděná, má obtíže s koncentrací apod. Pokud všechny tyto příznaky trvají déle než měsíc, je potřeba vyhledat odbornou pomoc.⁷⁹

PTSP a posttraumatický hněv

Odborná literatura rozděluje dva subtypy PTSP: internalizující subtyp PTSP s dominujícím strachem a externalizující subtyp PTSP s dominujícím hněvem. Internalizující subtyp PTSP s dominujícím strachem je spojován s úzkostnými stavy a depresemi (viz výše). Ideální terapií je kognitivní přístup zaměřený na přijetí a zpracování traumatizující události. Oproti tomu pro externalizující subtyp PTSP s dominujícím hněvem je typická impulzivnost, závislost na návykových látkách,

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 98. ISBN 978-80-262-0582-1.

⁷⁸ VIZINOVÁ, Daniela a Marek PREISS. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999, s 26–27. ISBN 80-7178-284-X.

⁷⁹ VIZINOVÁ, Daniela a Marek PREISS. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999, s. 28–29. ISBN 80-7178-284-X.

hněv či zlost. Vhodné je terapii zaměřit na stabilizaci, regulaci efektivity a kontrolu impulzů.⁸⁰

3.2. METODY POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

Podkapitola se zabývá různými druhy pomoci obětem trestných činů, konkrétně: laická pomoc, sociální poradenství, psychologická intervence a následná psychologická péče.

Laická pomoc

Dle Čírtkové laická pomoc je typická pro rodinné prostředí oběti a její blízké přátele. Je paradoxní, že zrovna nejbližší oběti většinou nevědí jak se po takové události chovat. Přetrvávají totiž mýty jako: oběť by měla co nejdříve na samotný čin zapomenout anebo oběť je typ nemocného člověka a vyléčí ji hlavně klid, nečinnost nebo medikace.⁸¹

Právě proto Čírtková sepsala tipy a rady jak by se měli blízcí k oběti po takových událostech chovat. Prvním je pomoc se zpracováním pocitem viny. Každá oběť si prochází procesem sebeobviňování se, procházením si různých možností proč zrovna ona a hledáním logického zdůvodnění. Blízcí by měli oběť podpořit a ujistit v myšlence, že ona čin nespáchala, ale samotný pachatel. Druhým tipem je normalizace následků viktimizace. Normálními reakcemi na nenormální událost jsou např.: poruchy spánku, úzkosti, vtírající myšlenky, poruchy příjmu potravy, podrážděnost, únava. Je vhodné oběť v takových chvílích uklidnit a poskytnout podporu. Tyto průvodní jevy by měly časem slábnout, pokud se tak nestane, je vždy vhodné vyhledat odbornou pomoc.

Třetím tipem je obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat. K tomu obětem právě pomohou nejvíce jejich nejbližší, aby omezili izolování oběti od okolí, zavírání se doma a vynechávání jakéhokoli sociálního kontaktu. Čtvrtým tipem je podpora při vyjadřování emocí a jejich ventilování. V žádném případě nebagatelizovat pocity a emoce oběti. Oběť prožívá velmi silné emoce, které se mohou kumulovat, a ve vlnách je oběť může různými projevy ventilovat. Pátým tipem je obnova víry ve vlastní schopnosti a obnova iluze kontroly. Oběť by ideálně měla znovu začít věřit ve své schopnosti a dovednosti a dát znovu svým činnostem

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s.101–102. ISBN 978-80-262-0582-1.

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 126. ISBN 978-80-247-2014-2.

smysl pro jednodušší začlenění zpět do každodenního života. K tomu oběti pomůže nejvíce rodina a nejbližší, kteří by měli být vždy bezpečným místem. Šestým a posledním tipem je podpora při řešení hlavních problémů. Poskytovat podporu oběti například doprovodem při oznamování na policii, vyhledávání potřebných informací apod.⁸²

Sociální poradenství

Sociální poradenství definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 3 písm. a), který říká, že obsahem je poskytnout osobám v nepříznivé sociální situaci informace k vyřešení jejich situace. Sociální poradenství dále dle téhož zákona dělíme na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství poskytují všichni, kteří poskytují sociální služby. Na druhé straně odborné sociální poradenství je zaměřeno na konkrétní potřeby různých okruhů klientů (např. intervenční centra pro osoby ohrožené domácím násilím).

Psychologická intervence

Postup při psychologické pomoci se liší v závislosti na tom, v jakém čase po samotném trestném činu se oběť nachází. Lze tedy rozlišit tři fáze psychologického poradenství: pomoc v situaci těsně po útoku, pomoc v různých fázích psychiky oběti po činu (kdy je stav oběti stabilizován) a nakonec následná psychologická péče (viz níže).⁸³

Oběť v akutním stavu těsně po činu potřebuje tzv. psychologickou první pomoc. Má extrémně narušenou psychiku, protože se zásadně změnila její životní situace, vztah k vlastnímu tělu a k druhým lidem a ztratila kontrolu nad vlastním životem. Pokud není tento stav včas a správně podchycen, může se později projevit trvalými následky v podobě tělesných, psychických a sociálních obtíží. Pro první psychologickou pomoc jsou vypracovány specifické postupy, které se opírají o tři zásadní prvky: informace, intervence a identifikace rizikových osob. V prvotních informacích jsou obsaženy rady a ujištění o naprosté normálnosti prožívání oběti, v intervenci jsou obsaženy praktické rady pro oběť a předávání kontaktů na pomáhající organizace (př. BKB). U identifikace rizikových osob

⁸² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 126–130. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, s. 132. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

se odborník snaží zachytit signály budoucího možného závažnějšího problému (tělesné, psychické či sociální).⁸⁴

Oběť ve stabilizovaném stavu v různých fázích po činu chce oběť získat konkrétní informace, jak se má vyrovnat se svým psychickým stavem a jak ho vyřešit. Zde psychologická pomoc vychází z těchto zásad: podpora při ventilaci emocí; normalizování následků trestného činu; podpora ozdravných pochodů; poskytování potřebných informací; mobilizování vlastních zdrojů oběti a orientace na budoucnost. Aby poradcová psychologická pomoc byla efektivní, následují také kroky jako: od oběti k „survivorovi“; terapie orientovaná na trauma, restaurování pocitu kontroly, terapie zaměřená na zjevné následky traumatu; aktivní naslouchání a zjišťování hlavního problému klienta a nakonec užití strategie malých krůčků.⁸⁵

Následná psychologická péče

Následná psychologická péče zahrnuje jakoukoli formu dlouhodobého kontaktu mezi odbornou pomocí a obětí trestného činu (klientem). Jedná se především o edukaci klienta – poznatky o zvláštěnostech prožívání a reakcí na krizovou událost, práce s emocemi a odreagování, jak zacházet se současným životem, zmapování úkolů pro zlepšení a postupné řešení. Následnou psychologickou péči využívají především oběti, které byly na základě určitých kritérií vyhodnoceny jako ohrožené či zranitelné oběti nebo sama oběť (klient) projevila zájem o následnou péči.⁸⁶

Institut důvěrníka a zmocněnce

Institut důvěrníka a zmocněnce můžeme považovat za novou formu pomoci oběti trestného činu. Důvěrník je osoba, která v první řadě poskytuje oběti psychickou podporu při různých úkonech (např. při soudním řízení) a zmocněnec oběť v trestním řízení přímo zastupuje (můžeme tak zmírnit sekundární viktimizaci). Zmocněnce si samozřejmě oběť volí sama a zmocněnec nemusí mít nutně právní vzdělání.⁸⁷

⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 130–134. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 135–137. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 139–141. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁷ VICHÉREK, Roman. Oběti trestných činů a jejich práva. EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo[online]. 26. 11. 2013[cit. 15. 10. 2016]. Dostupné z: [Epravo.cz](http://epravo.cz), články, Oběti trestných činů a jejich práva[online] 26. 11. 2013 [cit. 9. 4. 2018] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-ajejich-prava-92945.html?mail>

3.3. VYBRANÉ ORGANIZACE POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

Podkapitola má za cíl seznámit čtenáře s organizacemi v Hradci Králové a okolí, které pomáhají obětem trestných činů. U každé organizace bude uvedena cílová skupina, druhy poskytovaných služeb, sídlo a kontakt.

Bílý kruh bezpečí, Pardubice (BKB)

Bílý kruh bezpečí je organizací poskytující bezplatnou odbornou pomoc pro oběti trestných činů a pro svědky takové trestné činnosti. Pomoc BKB obsahuje: poskytnutí právních informací, psychologické poradenství, sociální poradenství, praktické rady a informace. Odbornou pomoc a rady poskytují kvalifikovaní poradci, právníci, psychologové a sociální pracovníci. BKB nabízí svým klientům bezpečný prostor a podporu při svěřování svých emocí, zmapují individuální situaci a pomohou utřídit si cíle a jádro problémů, pomáhají při znovuoživení pocitu bezpečí atd. Neodmyslitelnou součástí BKB je předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám (viz výše Zákon o obětech trestných činů), osvěta, vlastní projekty a účasti na mezinárodních projektech apod.⁸⁸

Adresa: 17. listopadu 237, 530 02 Pardubice

E-mail: bkb.pardubice@bkb.cz

Telefon: +420 732 923 462

Občanské poradenské středisko, o.p.s.

Občanské poradenské středisko v Hradci Králové poskytuje služby lidem v náročných životních situacích, které nejsou schopni zvládnout vlastními silami. Zabývá se dluhovou, rodinnou, pracovní nebo bytovou problematikou. Zároveň poskytuje pomoc obětem trestných činů, kdy se snaží komunikovat s dalšími organizacemi, které mají pomoc obětem trestných činů za hlavní oblast pomoci. Poskytuje bezplatné a poradenství v různých formách: elektronicky, telefonicky a osobní návštěvou. Poradenství může na žádost klienta probíhat anonymně, nemusí nikde nic podepisovat, může tedy vystupovat pod vymyšleným jménem.⁸⁹

Adresa: Třída ČSA 543, Hradec Králové, 500 03

E-mail: ophk@ops.cz

Telefon: +420 734 734 818

⁸⁸ Poslání a činnost. *Bílý Kruh Bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. Network Studio, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

⁸⁹ Bezplatné poradenství. *Občanské poradenské středisko, o.p.s.* [online]. 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: www.ops.cz/poradenstvi

Nomia, z.ú.

Nomia je psychologická poradna s primární působností v Královéhradeckém kraji. Do přelomu roku 2014 a 2015 působila jako pobočka humanitární organizace ADRA, o.p.s., avšak nyní působí jako samostatná organizace. Hlavním posláním je pomáhat v rozvodových a porozvodových konfliktech, kde se objevuje násilí, dále pomoc obětem domácího násilí a trestné činnosti, pomoc dětem se syndromem CAN a zároveň práce s pachateli různé trestné činnosti. „(...) *snahou je v rámci poskytování sociální práce a terapeutických intervencí zastavit násilí ve vztazích a traumatické prožívání jak u dospělých, tak u dětí a pomoci tak k nápravě a úzdavě.*“⁹⁰

Adresa: E. Beneše 575, 500 12 Hradec Králové

E-mail: poradna@nomiahk.cz

Telefon: +420 606 824 104

Asociace poradců pro pozůstalé

Asociace poradců pro pozůstalé byla založena za účelem rozvoje i propagace profesionálního a nestranného poradenství pro pozůstalé. Celkové poradenství pro pozůstalé je zaměřeno holisticky, kde poradce doprovází pozůstalého celým procesem truchlení. Pomáhají pozůstalým, kteří přišli o své blízké díky očekávanému úmrtí, náhlému úmrtí, ale i jako sekundárním obětem násilné trestné činnosti a nešťastným událostem (např. pozůstalí po sebevraždě člověka). Dále nabízí podporu zejména ve čtyřech oblastech: psychická (např. mluvit o úmrtí), pragmatická (např. pomáhat s výběrem rakve), informační (např. jaká je zákonná lhůta k objednávce pohřbu) a ekonomická (např. pohřebné).⁹¹

Adresa: T. G. Masaryka 789, 570 01 Litomyšl

E-mail: info@poradci-pro-pozustale.cz

⁹⁰ O nás. *NOMIA* [online]. Nomia Hradec Králové, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://nomiahk.cz/>

⁹¹ Poslání asociace poradců pro pozůstalé. *APPP: Asociace poradců pro pozůstalé* [online]. Llorix One Lite, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://poradci-pro-pozustale.cz/poslani-asociace-poradcu-pro-pozustale/>

Oblastní charita Hradec Králové – Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím

Intervenční centrum nabízí podporu a bezplatné poradenství lidem ohroženým domácím násilím a jejich blízkým. Cílová skupina je specifikována na lidi starší 16 let, bydlící v Královéhradeckém kraji a jsou ohroženi domácím násilím nebo zažívají sami domácí násilí u svých blízkých. Pomáhá s náhledem na danou situaci, pomáhá vytvořit bezpečnostní plán (např. na koho se v případě potřeby obrátit), pomáhá pochopit rizika života v domácím násilí, porozumět tomu, co se vlastně děje. Pracuje pomocí krizové intervence, psychologického poradenství, podpůrné psychologie, sociálně-právního poradenství a právního poradenství.⁹²

Adresa: Kotěrova 847, 500 03 Hradec Králové

E-mail: intervencni.centrum@charitahk.cz

Telefon: 495 530 033

Oblastní charita Hradec Králové – Poradna pro lidi v tísní

Poradna pro lidi v tísní nabízí své služby lidem starším 18 let z Královéhradeckého kraje, kteří se nachází v krizové situaci: akutní krize; dlouhodobě nepříznivá životní/sociální situace a nabízí také pomoc obětem trestných činů. Poradna nabízí základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství poskytuje obecné potřebné informace k řešení jakékoli nepříznivé životní situace. Odborné sociální poradenství je specifické v zaměřenosti na konkrétní problém a pomoc s nabídkou praktického řešení nepříznivé životní situace.⁹³

Adresa: Kotěrova 847, Hradec Králové, 500 03

E-mail: plt@charitahk.cz

Telefon: 495 591 382, 777 737 612

⁹² Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím: "Podporujeme život bez násilí". *Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím* [online]. VIZUS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.charitahk.cz/nase-strediska/intervencni-centrum1/>

⁹³ PORADNA PRO LIDI V TÍSNÍ: Oblastní charita Hradec Králové. *Oblastní charita Hradec Králové* [online]. VIZUS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.charitahk.cz/nase-strediska/poradna-pro-lidi-v-tisni1/>

4. VÝZKUMNÉ ORIENTAČNÍ ŠETŘENÍ

Výzkumné orientační šetření probíhalo formou strukturovaných rozhovorů s vybranými organizacemi, jejichž posláním je pomoc obětem trestných činů. V této části se bakalářská práce zabývá cílem výzkumného orientačního šetření a odpovědí na něj. V této části jsou sepsány jednotlivé kazuistiky rozhovorů, které budou následně analyzovány a vyhodnocovány.

4.1. CÍL VÝZKUMNÉHO ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem výzkumného orientačního šetření je zmapování neúčinnější pomoci obětem trestných činů a jak se změnila oblast pomoci obětem trestných činů po přijetí ZOTČ. Pro nalezení odpovědi na cíl výzkumného šetření byly zvoleny čtyři výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1 (VO1):

Jaký druh oběti násilného trestného činu nejčastěji vyhledává odbornou pomoc?

Výzkumná otázka č. 2 (VO2):

Jaké druhy pomoci jsou nabízeny a jaký je neúčinnější?

Výzkumná otázka č. 3 (VO3):

Jak se promítlo přijetí ZOTČ do praxe pomoci obětem trestných činů?

Výzkumná otázka č. 4 (VO4):

Jaké se dostává zpětné vazby organizacím od obětí trestných činů, kterým pomáhaly?

4.2. VÝZKUMNÁ METODA

Výzkumnou metodou byl zvolen kvalitativní výzkum, strukturovaný rozhovor, s vybranými organizacemi pomáhající obětem trestných činů sídlícími v Hradci Králové a okolí. Hendl charakterizuje kvalitativní výzkum takto: „Výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky (...) Vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí induktivní a deduktivní závěry.“⁹⁴

Rozhovor byl zvolen strukturovaný pro přesnější vyhodnocování, avšak pro vlastní připomínky a poznámky byl dán prostor vždy na konci rozhovoru. Hendl dále uvádí, že: „Otázky v kvalitativním šetření by měly být otevřené, neutrální, jasné.

⁹⁴ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, s. 50–51. ISBN 80-7367-040-2.

*Základní snahou při vymýšlení otázek je minimalizovat vnucování určitých odpovědí samou formulací otázky.*⁹⁵

4.3. RESPONDENTI A OTÁZKY V ROZHOVORU

Prvním kritériem pro respondenty bylo pracovat v oblasti pomoci obětem trestných činů. Dalším kritériem byla dlouhodobost praxe, aby měl tázaný možnost posoudit změnu přístupu v pomoci obětem trestných činů po přijetí ZOTČ, a tím tak přispět k odpovědi na cíl výzkumného šetření.

Celkem proběhlo pět rozhovorů s odborníky z různých organizací, které se zabývají pomoci obětem trestných činů v Hradci Králové a okolí. Tři rozhovory se uskutečnily pomocí elektronické pošty a dva rozhovory proběhly osobním setkáním, z toho jeden rozhovor byl nahrán na záznamové zařízení.

Při každém rozhovoru byli respondenti informováni o užití informací pro potřeby bakalářské práce s možností vystupovat anonymně. Úvodní otázka měla za úkol zjistit základní informace o respondentovi (u jaké pracuje organizace, jak dlouho a na jakém postu). Další otázky se zajímaly, jaké oběti trestných činů vyhledávají tázané organizace a čím se nejvíce cítí traumatizováni. Také byli tázáni, jaká forma pomoci je dle nich nejúčinnější a na jaké nástrahy a problémy nejčastěji narážejí v průběhu procesu pomoci. Nakonec se otázky zajímaly o vliv přijetí ZOTČ do praxe a jaká zpětná vazba se pomáhajícím organizacím dostává.

Respondenti se skládali z odborníků s mnohaletou praxí. Prvním respondentem byl vedoucí pracovník, jednatel a právní poradce Bílého kruhu bezpečí s praxí 19 let (Respondent 1, R1). Druhým respondentem byla vedoucí pracovnice Poradny pro lidi v tísní pod záštitou Oblastní charity Hradec Králové s praxí 16 let (Respondent 2, R2). Třetím respondentem byla pracovnice Asociace poradců pro pozůstalé a zároveň pracovnice Policie ČR s praxí více jak 8 let (Respondent 3, R3). Čtvrtými respondenty byly vedoucí pracovnice s praxí 10 let a sociální pracovnice s praxí 5 let v Intervenčním centru pro osoby ohrožené domácím násilím pod záštitou Oblastní charity Hradec Králové (Respondent 4, R4). A nakonec posledním pátým respondentem byl policejní psycholog pracující na Krajském ředitelství policie Královéhradeckého kraje s téměř 40 letou praxí (Respondent 5, R5).

⁹⁵ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, s. 169. ISBN 80-7367-040-2.

4.4. KAZUISTIKY

Respondent 1, R1:

Bílý kruh bezpečí, poradna v Pardubicích, vyhledávají nejčastěji oběti domácí násilí. Dle R1 se oběť cítí nejvíce traumatizována chováním nejbližšího člověka, nejčastěji partnera, popřípadě expartnera. BKB nabízí právní a psychosociální poradenství, pomoc pro zvláště zranitelné oběti trestných činů a následnou pomoc klíčového sociálního pracovníka (pro zvláště traumatizované oběti krátkodobou terapii v rozsahu 10 hodinového sezení). Nejúčinnější pomoc pro oběti trestných činů je rychlá, konkrétní a kombinací právního a psychosociálního poradenství. Největší překážkou vidí v neochotě a nechuti ze strany oběti oznamovat událost Policii ČR. Díky ZOTČ vzniklo více organizací na pomoc obětem trestných činů. Nedostatky ZOTČ spatřuje v malé povědomosti orgánů činných v trestním řízení na uplatňování v praxi. Zpětná vazba se BKB od klientů dostává bohužel minimálně.

Respondent 2, R2:

Poradnu pro lidi v tísní vyhledávají nejčastěji oběti po dopravních nehodách, podvodů apod. U násilných trestných činů to jsou především oběti znásilnění, napadení, násilné smrti partnera (sekundární oběti) apod. Oběť se nejčastěji cítí traumatizována přístupem policí, soudu a medializací. Při každém převypravování, vysvětlování či dokonce obhajování se oběť psychicky vyčerpává. Také po letech může být oběť traumatizována, především když je těsně před nebo po propuštění pachatele z výkonu trestu odnětí svobody. Poradna pro lidi v tísní poskytuje krizovou intervenci (zklidnění, stabilizaci psychického stavu), odborné sociální poradenství (náhled na situaci, informace, průběh řízení), psychologické poradenství (doprovázení, zpracování traumatu). Nejúčinnější typ pomoci pro oběť je respektující. Nejčastější překážkou jsou systémové nedostatky a lidský faktor. Po ZOTČ oceňují rozšíření skupiny zvláště zranitelných obětí. Nedostatky ZOTČ spatřuje v aplikaci v praxi a v uplatňování nároku na nemajetkovou újmu přímo u soudu. Zpětné vazby se Poradně pro lidi v tísní dostává pravidelně, vždy pozitivní a ocenění o zájem o jejich případ, i když třeba nedopadl dle klientových představ.

Respondent 3, R3:

Pomoc vyhledávají především sekundární oběti vražd, dopravních nehod apod. Nejčastěji se cítí traumatizování prodlužující se dobou soudního řízení a necitlivostí advokátů pachatele. Pomoc poskytují především psychologickou a odkazují na další organizace jako je BKB nebo Poradna pro lid v tísní apod. Nejúčinnější pro pomoc oběti je citlivý a profesionální přístup, zajištění bezpečí a důvěry. Nejčastější překážkou jsou média, která nešetrně směrem k oběti informují veřejnost a sociální sítě, kde se informace šíří nekontrolovatelnou rychlostí. Přijetí ZOTČ přispělo k povědomí veřejnosti o pomoci obětem trestných činů a ke snadnějšímu vyhledávání pomoci. Nedostatek ZOTČ je vnímán v malé ochraně osobnosti a soukromí oběti. Organizací je velké množství a měla by se zlepšit spolupráce mezi nimi. Zpětné vazby se dostává zřídka, jsou to především projevy díky a spokojenosti.

Respondent 4, R4:

Organizace je specializovaná na oběti domácího násilí a pro lidi ohrožené domácím násilím a trestné činy s ním související. Oběti se nejčastěji cítí traumatizovány systémem, avšak po přijetí ZOTČ se situace zlepšuje. Nabízejí pomoc v oblasti sociálně-právní pomoci a psychologické pomoci. Nejúčinnější pomocí je komplexní, mezisložková spolupráce a kombinace sociálně-právního poradenství a psychologického poradenství. Nejčastější překážkou při pomoci oběti je obrovské množství informací, kterými je oběť zahlcena a délka trestního řízení, kdy je oběť pod obrovským tlakem a musí fungovat i v normálním životě. Po přijetí ZOTČ vidí největší přínos v institutu bezplatného zmocněnce. Nedostatek vidí v tom, že oběť není automaticky považována za zvlášť zranitelnou oběť. V systému chybí větší zaměření na dětské oběti trestných činů a jejich specifika. Zpětné vazby od klientů se dostává pravidelně v průběhu celého procesu, kterého jsou součástí i poradkyně intervenčního centra.

Respondent 5, R5:

Nejčastěji se setkávají se sekundárními oběťmi sebevražd, dopravních nehod a vražd. Dále také s oběťmi znásilnění, ublížení na zdraví a přepadení. Nejčastěji se cítí traumatizování ztrátou blízké milované osoby nebo pocitem ohrožení vlastního života a zdraví. S oběťmi trestné činnosti se setkávají krátce po události, takže úkolem je poskytnout první psychologickou pomoc a morální podporu (zprostředkování kontaktu s dalšími odborníky a příslušnými organizacemi).

Nejúčinnější pomocí obětem je především respekt a podpora sociálního okolí samotné oběti a je třeba zabránit sekundární viktimizaci. Špatnou zkušenost mají krizoví intervenenti s chováním zdravotníků především na gynekologii při provázení oběti na vyšetření. Přijetí ZOTČ se projevilo hlavně vznikem dalších organizací na pomoc obětem trestných činů (dříve dominantní pouze BKB). I přes přijetí ZOTČ jsou dle subjektivních pocitů hájena spíše práva obžalovaných než obětí. Ve stárnoucí populaci přibývá seniorů jako obětí trestné činnosti. Trestná činnost páchaná na seniorech je velice latentní z důvodu studu oznámit ji na policii. Zpětné vazby se dostává zřídka, ale vždy si klienti cení přístupu a pomoci krizových interventů.

4.5. DISKUSE A VYHODNOCENÍ ŠETŘENÍ

Kapitola se zabývá odpověďmi na dílčí výzkumné otázky výzkumného orientačního šetření a v závěru zodpovídá cíl výzkumného šetření.

Výzkumná otázka č. 1 (VO1): Jaký druh oběti násilného trestného činu nejčastěji vyhledává odbornou pomoc?

Z výše zmíněných kazuistik jednotlivých výzkumných vzorků získaných z rozhovorů můžeme určit, že nejčastější oběti násilných trestných činů vyhledávající pomoc jsou oběti domácího násilí a sekundární oběti. Proč tomu tak je? Může to být například tím, že o takovýchto činech se více mluví na veřejnosti a trestné činy jako je domácí násilí již nejsou v naší společnosti tabuizována. Můžeme také hovořit o popularizaci takovýchto činů, a tím se dostaly do pozadí jiné trestné činy jako jsou např. násilí na seniorech a znásilnění.

Výzkumná otázka č. 2 (VO2): Jaké druhy pomoci jsou nabízeny a jaký je nejúčinnější?

Díky respondentům můžeme vidět, že druhy pomoci zmíněné v bakalářské práci se využívají i v praxi, především v kombinované formě. Kombinovaná forma pomoci společně s efektivní spoluprací jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, je dle kazuistik nejúčinnější formou pomoci obětem trestných činů. Nejlepší formou pomoci je také respektující přístup k oběti, nebagatelizování jejich pocitů a aktivní naslouchání.

Výzkumná otázka č. 3 (VO3): Jak se promítlo přijetí ZOTČ do praxe pomoci obětem trestných činů?

Přijetí ZOTČ se do praxe promítlo dle jednotlivých respondentů různě. Dle R1 a R5 vzniklo díky přijetí ZOTČ více organizací pro pomoc obětem trestných činů a tak se stala pomoc dostupnější. R4 nejvíce oceňuje institut bezplatného zmocněnce, který, ulehčuje prožívání nejen průběhu soudního řízení, ale i procesu, kdy se oběť vyrovnává s trestným činem. R2 vyzdvihuje rozšíření skupiny zvláště zranitelných obětí a R3 poukazuje na lepší povědomí o pomoci a o právech obětí trestných činů obecně.

Výzkumná otázka č. 4 (VO4): Jaké se dostává zpětné vazby organizacím od obětí trestných činů, kterým pomáhaly?

Výzkumné vzorky se shodly, že zpětné vazby se dostává zřídka. Všechny zpětné vazby byly jinak pozitivní a muselo se číst hlavně mezi řádky. Zpětná vazba je jedním z důležitých faktorů při zlepšování služeb jakéhokoli rázu. Proto by bylo vhodné zavést zpětnou vazbu jako součást poradenského procesu pro lepší kvalitu služeb a pro případné úpravy zákony ve prospěch slabší strany.

4.6. ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ

Cílem výzkumného orientačního šetření bylo zmapování nejúčinnější pomoci obětem trestných činů a jak se změnila oblast pomoci obětem trestných činů po přijetí ZOTČ. Dílčí výzkumné otázky dopomohly k zodpovězení cíle výzkumného orientačního šetření. Nejúčinnější pomocí obětem trestných činů je kombinovaná pomoc sociálně-právního poradenství a psychologického poradenství spolu s efektivní spoluprací s orgány činnými v trestním řízení a s dalšími organizacemi. Musíme se vyvarovat roztříštěnosti pomoci, aby oběť nebyla zmatená a více nejistá.

Přijetí ZOTČ se promítlo do praxe především novým institutem bezplatného zmocněnce a rozšířením skupiny zvláště zranitelných obětí. Přínosem byl vznik dalších organizací na pomoc obětem trestných činů a tím se stala pomoc dostupnější. Celkové povědomí veřejnosti o obětech trestných činů a její pomoci byla rozšířena a není tak latentní jako před přijetím ZOTČ.

ZÁVĚR

Bakalářská práce v první části zmapovala různé typologie oběti trestného činu. Dále se práce zabývala viktimizací a možnými situacemi, jak oběti přispívají k trestnému činu. Na vybrané oběti násilných trestných činů by měla být více zaměřena pozornost zákonodárců a pomáhajících organizací jako jsou např. dětské oběti a senioři. Práva obětí nově přijatá v zákoně o obětech trestných činů jsou pozitivním krokem kupředu k legitimizování nároku přiznání újmy obětí u soudu. Avšak je potřeba ještě spousta práce ke zlepšení zákona. Poslední kapitola první části práce uvedla různé druhy pomoci obětem trestných činů, kde nejlepší pomocí dle výzkumného šetření je kombinace sociálně-právní pomoci a psychologické pomoci. Na závěr první části jsou popsány vybrané organizace pomáhající obětem trestných činů v Královéhradeckém kraji, konkrétně: Bílý kruh bezpečí, Asociace pro pozůstalé, Občanské poradenské středisko, Intervenční centrum, Poradna pro lidi v tísní a Nómia.

Výzkumné orientační šetření proběhlo pomocí strukturovaných rozhovorů s pěti respondenty z různých organizací, které pomáhají obětem trestných činů. Z těchto rozhovorů byly vytvořeny kazuistiky s nejdůležitějšími informacemi potřebné pro zodpovězení výzkumných otázek a cíle výzkumného orientačního šetření. Můžeme říci, že nejúčinnější pomocí je kombinace všech uvedených pomoci včetně laické, kde obětem pomáhají blízcí za doprovodu spolupráce mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení. Přijetí zákona o obětech trestných činů má své nedostatky, avšak praxe dokázala, že je tou nejlepší cestou ke zlepšení uplatňování práv obětí trestných činů u soudu. Zpětná vazba pro organizace je stále ojedinělá, přesto pozitivní. Zpětná vazba je velice důležitá pro rozvoj každé organizace, společnosti i osobnosti, proto by se mělo dostávat jak pozitivní, tak konstruktivní zpětné vazby, zvláště v oblasti pomoci obětem násilných trestných činů.

LITERATURA

Použitá literatura

BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, 120 s. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.

BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, 136 s. Právo. ISBN 978-80-87071-55-7.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006, 309 s. ISBN 80-86898-73-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, 158 s. ISBN 978-80-262-0582-1.

GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, xv, 520 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-513-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 251 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.

K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, 63 s. ISBN 80-86008-57-6.

KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979, 382 s.

SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. *Úvod do viktimologie pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, 120 s. ISBN 978-80-7372-951-6.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016, 168 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

VIZINOVÁ, Daniela a Marek PREISS. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999, 158 s. ISBN 80-7178-284-X.

ZAPLETAL, J., aj., 1996. *Kriminologie*. I. díl. Obecná část. 2., upr. vyd. Praha: Policejní akademie ČR. 122 s. ISBN 80-85981-15-7

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 97/2010 o systému psychologické pomoci obětem trestné činnosti a obětem mimořádných událostí

Internetové zdroje

Bezplatné poradenství. *Občanské poradenské středisko, o.p.s.* [online]. 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: www.ops.cz/poradenstvi

Co je a co není domácí násilí. *Bílý Kruh Bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. Networm Studio, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/co-je-a-co-neni-domaci-nasili/>

Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím: "Podporujeme život bez násilí". *Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím* [online]. VIZUS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.charitahk.cz/nase-strediska/intervencni-centrum1/>

O nás. *NOMIA* [online]. Nomia Hradec Králové, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://nomiahk.cz/>

PORADNA PRO LIDI V TÍSNI: Oblastní charita Hradec Králové. *Oblastní charita Hradec Králové* [online]. VIZUS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.charitahk.cz/nase-strediska/poradna-pro-lidi-v-tisni/>

Poslání a činnost. *Bílý Kruh Bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. Networm Studio, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Poslání asociace poradců pro pozůstalé. *APPP: Asociace poradců pro pozůstalé* [online]. Llorix One Lite, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://poradci-pro-pozustale.cz/poslani-asociace-poradcu-pro-pozustale/>

VICHEREK, Roman. Oběti trestných činů a jejich práva. *EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo*[online]. 26. 11. 2013[cit. 15. 10. 2016]. Dostupné z: [Epravo.cz, články, Oběti trestných činů a jejich práva](https://www.epravo.cz/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava)[online] 26 11. 2013 [cit. 9. 4. 2018] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-ajejich-prava-92945.html?mail>

Zákon č. 40/2009 Sb.: Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz* [online]. AVION, CS, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

Zákon č. 45/2013 Sb.: Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS, 2018 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1.....Strukturovaný rozhovor

Příloha č. 2.....Ukázka rozhovoru s R5

PŘÍLOHA Č. 1 – STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

- 1) V jaké organizaci působíte? Jak dlouho v oboru pracujete? Na jakém pracovním postu pracujete ve Vaší organizaci?**

- 2) Které oběti násilných TČ nejčastěji hledají pomoc?**

- 3) Čím se oběti nejčastěji cítí traumatizováni?**

- 4) Jakou pomoc Vaše organizace může nabídnout?**

- 5) Jaký způsob pomoci je dle vás pro oběť nejúčinnější?**

- 6) Na jakou nejčastější překážku/problém narazíte v průběhu procesu pomoci oběti trestných činů?**

- 7) Jak se, dle Vás, promítlo přijetí ZOTČ do praxe?**

- 8) Jaké vnímáte nedostatky v ZOTČ? Co byste změnili?**

- 9) Chybí dle Vás specifická organizace pro určitou skupinu pro oběti TČ?
Jaká?**

- 10) Dostává se vám zpětné vazby od obětí, kterým jste měli možnost pomáhat?
Jaká byla?**

- 11) Prostor pro vlastní připomínky, popř. chtěli byste něco dodat?**

PŘÍLOHA Č. 2 – UKÁZKA ROZHOVORU S R5

1) V jaké organizaci působíte? Jak dlouho v oboru pracujete? Na jakém pracovním postu pracujete ve Vaší organizaci?

Pracuji jako psycholog na Krajském ředitelství policie Královéhradeckého kraje. Jako psycholog působím již cca 40 let, u Policie ČR letos dokončuji 25. rok. S oběťmi trestných činů a mimořádných událostí přicházím do styku jako policejní psycholog i jako člen týmu policejních krizových interventů.

2) Které oběti násilných TČ nejčastěji hledají pomoc?

Nejčastěji hovoříme se sekundárními oběťmi, tedy s pozůstalými po obětech sebevražd, smrtelných nehod a vražd. Dále také s oběťmi znásilnění, ublížení na zdraví, či loupežného přepadení. Znásilněným ženám se věnují především psychologičky nebo ženy policistky, či občanské zaměstnankyně policie vyškolené v krizové intervenci.

3) Čím se oběti nejčastěji cítí traumatizováni?

Lide, se kterými my jednáme, se cítí nejčastěji traumatizováni ztrátou blízké milované osoby, nebo pocitem ohrožení vlastního života a zdraví.

4) Jakou pomoc Vaše organizace může nabídnout?

S oběťmi trestné činnosti a mimořádných událostí přicházíme do kontaktu zpravidla bezprostředně nebo krátce po události. Takže naším úkolem je věnovat se oběti, poskytnout jí první psychologickou pomoc a morální podporu, případně ji připravit na to, co bude následovat a zprostředkovat kontakt s dalšími odborníky a příslušnými organizacemi. Také spolupracujeme s výkonnými složkami policie. Policisté, kteří zajišťují stopy a dokumentují událost, nemívají kapacitu na to, aby se více zabývali stavem oběti. Od toho jsou krizoví interventí.

5) Jaký způsob pomoci je dle vás pro oběť nejúčinnější?

Nejúčinnější pomocí obětem traumatizujících událostí je myslím především respekt a podpora bezprostředního sociálního okolí oběti. Ze strany policie je třeba zabránit možné sekundární viktimizaci oběti během vyšetřování události a trestního řízení.

6) Na jakou nejčastější překážku/problém narážíte v průběhu procesu pomoci oběti trestných činů?

Nedá se říci, že bychom často naráželi na nějaké překážky. Někteří naši intervenenti však mají negativní zkušenosti s překvapivě necitlivým chováním k obětem trestné činnosti například ze strany zdravotníků – při provázení oběti znásilnění na vyšetření na gynekologii. Také obhájci obviněných někdy vědomě ubližují obětem jejich klientů.

7) Jak se, dle Vás, promítlo přijetí ZOTČ do praxe?

Přijetí ZOTČ se projevilo podle mého názoru především tím, že přibylo organizací, které se obětem věnují. Donedávna to byl především Bílý kruh bezpečí.

8) Jaké vnímáte nedostatky v ZOTČ? Co byste změnili?

Těžko hodnotit. Stále mám pocit, že v praxi jsou úzkostlivěji a důsledněji hájena práva obviněných a obžalovaných před právy jejich obětí. To je ale můj subjektivní pocit.

9) Chybí dle Vás specifická organizace pro určitou skupinu pro oběti TČ? Jaká?

Jak stárne populace, přibývá seniorů, kteří jsou oběťmi trestné činnosti. Jsou specifickou skupinou a trestná činnost na nich páchaná je hodně latentní. Oni sami pomoc často ani nevyhledávají. Stydí se. Vedle násilí, jsou na nich páchaný zejména podvody. Nejde jen o ty tzv. šmejdy, ale i skupiny pachatelů, které je pomocí různých podvodných legend často připraví o celoživotní úspory. Jsou dále oběťmi nepoctivého jednání ze strany některých mobilních operátorů, energetických společností atd. Za hanebnou považují legislativu, která dovoluje uzavírat smlouvy po telefonu. To přímo vybízí k páchání různých nepravostí. Senioři by potřebovali ve větší míře psychologickou podporu a právní pomoc.

10) Dostává se vám zpětné vazby od obětí, kterým jste měli možnost pomáhat? Jaká byla?

Zpětné vazby se nám nedostává často, ale pokud k ní došlo, tak byla vždy kladná v tom smyslu, že si lidé cenili přístupu a pomoci interventů. Často nám také říkají, že

máme náročnou a neveselou práci. Naštěstí máme my všichni také další pracovní povinnosti, které nejsou tak smutné.

11) Prostor pro vlastní připomínky, popř. chtěli byste něco dodat?

Chtěl bych jen dodat, že pokud jde o péči o oběti trestných činů, tak Policie ČR předběhla naše zákonodárce o 3 roky. Protože již od roku 2010 existuje v policii systém psychologické pomoci obětem trestné činnosti a mimořádných událostí. Ten byl konstituován na základě závazného pokynu policejního prezidenta generála Oldřicha Martinů.